

ΔΙΠΤΥΧΑ

ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

Τόμος Β΄

ΔΟΘΗΝΑΙ 1980-81

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
Ἀντὶ προλόγου	5- 6
Erich Trapp, Gab es eine byzantinische Koranübersetzung?	7- 17
Erich Trapp, Tzetzes und sein Schreiber Dionysios	18- 22
Giuseppe Spadaro, L'«Achilleide» e la Ἱστορικὴ ...	
Ἐξήγησις περὶ Βελισαρίου di Gheorghillàs	23- 41
Antonio Garzya, Diaetetica minima	42- 52
Γ. Κ. Παπάζογλου, Ἐνα στιχούργημα τοῦ Ἰωσήφ Φιλάγρη καὶ μία ἀλληγορικὴ ἐρμηνεία του	53- 60
Ἐλένης Σαράντη - Mendelovici, Ἡ Μεσαιωνικὴ Γλαρέντζα.....	61- 71
Andrija Jakovljević, Cypriot Musicians and Copyists of Byzantine Musical Manuscripts in the 15th and 16th Centuries	72- 77
Ugo Criscuolo, Didascalia e versi di Costantino Stilbes	78- 97
Φ. Α. Δημητράκοπούλου, Τὸ σιγίλλιο τοῦ πατρ. Ἀντωνίου Δ' (1393) γιὰ τὴ μονὴ τοῦ Σωτῆρος τῶν Μεγάλων Πυλῶν: Συμβολὴ στὴ διπλωματικὴ καὶ στὰ τοπωνυμικά τῆς Δυτ. Θεσσαλίας.....	98-118
Ἐ. Παπαηλιοπούλου - Φωτοπούλου, Ἀγνωστὴ ἀκολουθία στὸν ἅγιο Κασσιανὸ τὸν Ρωμαῖο, ποίημα «τοῦ Κρήτης» (Νικηφόρου τοῦ Μοσχοπούλου)	119-145
Mariarosa Formentin, I palinsesti greci della Biblioteca Nazionale Marciana e della Capitolare di Verona	146-186
Luigi Tartaglia, L'opuscolo «de subiectionum in principem officii» di Teodoro II Lascaris	187-222
Π. Κονδύλη, Ἡ ἔννοια τῆς φιλοσοφίας στὴ σκέψη τοῦ ἐλληνικοῦ Διαφωτισμοῦ	223-248
Κ. Α. Μανάφη, Ἀγνωστον φύλλον χρυσοστομικοῦ κώδικος τοῦ Γ' αἰῶνος	249-253
Heath W. Lowry, Portrait of a City: The Population and Topography of Ottoman Selânik (Thessaloniki) in the Year 1478	254-293
Ν. Οἰκονομίδη, Οἱ δύο Σερβικὲς κατακτήσεις τῆς Χαλκιδικῆς τὸν ΙΔ' αἰῶνα	294-299
Ν. Γ. Μοσχονᾶ, Τὸ Συμβούλιο τῆς Κοινότητος τῆς Κεφαλονιάς (1593): Ποσοτικὴ ἀνάλυση	300-314
Περίληψεις	315-323
ΠΙΝΑΚΕΣ	

ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΚΕΦΑΛΟΝΙΑΣ (1593)

ΠΟΣΟΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ*

Το έτος 1505 οι κάτοικοι της Κεφαλονιάς ζήτησαν με πρεσβεία που έστειλαν στη Βενετία την άδεια για να συσταθεί «Συμβούλιο των προκρίτων του νησιού» (*Conseglio dei primarii de l'isola*). Προορισμός του βουλευτικού αυτού σώματος, που η ύπαρξή-του μαρτυρείται και σε άλλες βενετικές κτήσεις, ήταν να εξετάζει τα τοπικά ζητήματα και να παίρνει αποφάσεις που θα απέβλεπαν «στο γενικό καλό και όφελος» όλου του πληθυσμού της Κεφαλονιάς. Η βενετική Γερουσία χορήγησε τη σχετική άδεια με ψήφισμα της 19 Ιανουαρίου 1506 (βενετικού έτους 1505) βάζοντας τον όρο ότι τα μέλη του Συμβουλίου έπρεπε να έχουν σπίτι και κατοικία στο Φρούριο του Αγίου Γεωργίου, διοικητική έδρα του νησιού, ή οπωσδήποτε σε απόσταση όχι μεγαλύτερη από ένα μίλι από αυτό¹.

Το Συμβούλιο δεν είχε καθορισμένο αριθμό μελών, αλλά ακολουθώντας το πρότυπο του Μεγάλου Συμβουλίου της Βενετίας απαρτιζόταν από το σύνολο των ενήλικων αρρένων μελών των ευγενών οικογενειών του νησιού. Το «Συμβούλιο της Κοινότητας», όπως ονομαζόταν, εξέλεγε από τα μέλη-του εκείνους που θα ασκούσαν τα διάφορα διοικητικά, δικαστικά και αστυνομικά αξιώματα, όσα η βενετική διοίκηση είχε εμπιστευτεί στην τοπική αριστοκρατία, καθώς και τους πρέσβεις που είχε το δικαίωμα να στέλνει η κοινότητα του νησιού στη Βενετία.

Η κακή λειτουργία του Συμβουλίου της Κοινότητας της Κεφαλονιάς στη διάρκεια του 16ου αιώνα, που οφειλόταν τόσο στη σύνθεση του σώματος όσο και στη γενικότερη έκρυθμη κατάσταση που επικρατούσε στο νησί τον πρώτο αιώνα της βενετικής κυριαρχίας, δημιουργούσε οξύτατα προβλήματα και δυσχέραινε το έργο της διοίκησης. Ιδιαίτερα η υπέρμετρη αύξηση των μελών του Συμβουλίου και η υποβάθμιση της ποιοτικής-του στάθμης καθιστούσε προβληματική τη λειτουργία του θεσμού, καθώς και την ενάσκηση των δημοσίων υπηρεγημάτων. Το όλο ζήτημα αντιμετωπίστηκε στα τέλη του αιώνα με μιὰ σειρά από μέτρα που εισηγήθηκαν οι κήνσορες και οι σύνδικοι της Κοινότητας στη γενική συνέλευση του σώματος (συνεδριάσεις της 19 και 25 Μαρτίου

* Ανακοινώθηκε στο ΙΣ' Διεθνές Συνέδριο Βυζαντινών Σπουδών (Βιέννη, 4-9 Οκτωβρίου 1981). Εδώ δημοσιεύεται με ορισμένα συμπληρωματικά στοιχεία και πίνακες.

1. Κ.Ν. ΣΑΘΑ, *Μνημεία Ελληνικής Ιστορίας*, τόμ. V, Paris 1883, σ. 163, στίχ. 34-41.

1593). Τα μέτρα αυτά αφορούσαν στη διαδικασία εισδοχής νέων μελών στο Συμβούλιο και στη θέσπιση «Βιβλίου Μελών» καθώς επίσης στη σύσταση ενός νέου Συμβουλίου από 18 μέλη με ετήσια θητεία, που θα είχε την ευθύνη της ανάθεσης θέσεων και αξιωμάτων. Τα πρακτικά των συνεδριάσεων αυτών μαζί με τον κατάλογο των μελών του Συμβουλίου και τα πρακτικά των εκλογών που ακολούθησαν για την ανάδειξη του Συμβουλίου των 180 μελών (19 Μαρτίου - 19 Απριλίου 1593) είναι καταγραμμένα σε κώδικα της εποχής που σώζεται στο Τοπικό Ιστορικό Αρχείο της Κεφαλονιάς. Η ανεύρεση του σημαντικότερου αυτού κώδικα και η έκδοση του πρώτου βιβλίου των Πρακτικών του Συμβουλίου της Κοινότητας της Κεφαλονιάς² επιτρέπει τη μελέτη και την ανάλυση των στοιχείων που περιέχονται σ' αυτό και συνακόλουθα τη συναγωγή ορισμένων συμπερασμάτων.

Η πρώτη διαπίστωση από τη μελέτη των πρακτικών είναι ότι δεν υπήρχε κανένας επίσημος έλεγχος για την εισδοχή μελών στο Συμβούλιο της Κοινότητας (ή αν υπήρχε στην αρχή, είχε οπωσδήποτε με τον καιρό ατονήσει) με αποτέλεσμα όχι μόνο την υπερβολική αύξηση του αριθμού των μελών του Συμβουλίου — που σύμφωνα με τη μαρτυρία των συνδίκων και του ενός κήνσορα ξεπερνούσε τα 500 άτομα — αλλά και την ποιοτική υποβάθμισή-του έχοντας διεισδύσει σ' αυτό άτομα με ταπεινή προέλευση και κοινωνική θέση, όπως τεχνίτες, χειρώνακτες και υπόχρεοι σε αγγαρείες. Αντίθετα λοιπόν με τις προθέσεις και τις προσδοκίες της κοινότητας αλλά και την εντολή της βενετικής Γερουσίας ο χαρακτήρας του Συμβουλίου της Κοινότητας της Κεφαλονιάς είχε αλλοιωθεί. Το γεγονός αυτό δύσκολα θα μπορούσε να ερμηνευτεί σαν μία τάση εκδημοκρατισμού του Συμβουλίου και σαν έκφραση γενικότερων δημοκρατικών διαθέσεων της κοινωνίας του νησιού. Απερίφραστα καταγγέλλεται από τους συνδίκους και τον κήνσορα η επικράτηση προσωπικών συμφερόντων ατόμων που με την είσοδό-τους στο Συμβούλιο επιδίωκαν την απαλλαγή από τις υποχρεώσεις-τους προς το δημόσιο (αγγαρείες). Κι αυτό, εκτός από τη μείωση του κύρους της τάξης των ευγενών, είχε σαν αποτέλεσμα — σύμφωνα με την ίδια μαρτυρία — τέτοιοι άνθρωποι «χαμηλής στάθμης και ολότελα αγροίκου» συχνά να πετυχαίνουν με την υποστήριξη ισχυρών όμοιών-τους να παίρνουν θέσεις και αξιώματα που ήταν ανίκανοι να ασκήσουν με επιζήμια ηθικά και υλικά επακόλουθα για το δημόσιο και τον (φτωχό ιδιαίτερα) πληθυσμό³.

Οι προτάσεις των κλησώρων και των συνδίκων της Κοινότητας⁴ έβαζαν φραγμό στην ανεξέλεγκτη διείσδυση στο Συμβούλιο στοιχείων που δεν διέθε-

2. Ν.Γ. ΜΟΞΧΟΝΑ, «Πρακτικά Συμβουλίου Κοινότητας Κεφαλονιάς, Βιβλίο Α' (19 Μαρτίου - 19 Απριλίου 1593)», Σύμμεικτα 3 (1979), σσ. 265-350.

3. 'Ο.π., σ. 291.

4. 'Ο.π., σσ. 267-268 και 274-276, 291-292.

ταν τα απαραίτητα (ταξικά) προσόντα κατακυρωμένα απο την εμπιστοσύνη της πλειοψηφίας (χρειάζονταν τα 5/6 των ψήφων) των μελών του σώματος και εξασφάλιζαν την περιφρούρηση των δημοσίων λειτουργημάτων με τη διαχείρισή-τους απο το νέο Συμβούλιο των 180 μελών. Ταυτόχρονα με τη θέσπιση του «Βιβλίου Μελών», που αργότερα πήρε την επωνυμία «Χρυσή Βίβλος» κατα το πρότυπο του καταλόγου των μελών του Μεγάλου Συμβουλίου της Βενετίας του 1315, πραγματοποιούνταν για πρώτη φορά η «κωδικοποίηση» της σύνθεσης του Συμβουλίου της Κοινότητας της Κεφαλονιάς.

Ο κατάλογος των μελών του Συμβουλίου που συντάχτηκε το 1593 με βάση τα σημειώματα που μέσα σε καθορισμένη προθεσμία οκτώ ημερών έδωσαν οι ενδιαφερόμενοι στους κήνσορες περιέλαβε αρχικά 456 ονόματα⁵. Απο αυτά διαγράφηκαν τέσσερα, επειδή τα αντίστοιχα πρόσωπα δεν είχαν ακόμη τη νόμιμη ηλικία⁶, ενώ σημειώθηκαν ξεχωριστά τέσσερα άλλα ονόματα υποψηφίων μελών⁷. Δύο ακόμη ονόματα αναγράφονται καθένα απο δύο φορές πιθανότατα απο σφάλμα του συντάκτη του καταλόγου⁸. Η κοινωνική σημασία της εγγραφής στο Βιβλίο Μελών του Συμβουλίου ώθησε ορισμένα άτομα να προβούν στην παραχάραξη του καταλόγου με τη λαθραία διαγραφή ονομάτων, επωνύμων ή πατρωνύμων μελών του Συμβουλίου, που σε ορισμένες περιπτώσεις αντικατάστησαν με τα δικά-τους, ή ακόμη και με την εμβόλιμη εγγραφή των δικών-τους ονομάτων. Εκτός απο τις απλές διαγραφές υπάρχουν επτά περιπτώσεις πλαστογραφίας ονομάτων (απο αυτές μάλιστα οι τρεις απαντούν επίμονα παρουσιάζοντας περισσότερες απο μία απόπειρες εγγραφής)⁹. Τέλος υ-

5. Βλ. Ν.Γ. ΜΟΣΧΟΝΑ, ό.π., σσ. 276-290.

6. Πρόκειται για τον *Stati Metaxà* και τους *Lorenzo, Giorgio* και *Agnandio* [*Μεταξά?*]. Τα πρόσωπα αυτά θα είχαν τη δυνατότητα να περιληφθούν στον αριθμό των μελών του Συμβουλίου, όταν θα αποκτούσαν τη νόμιμη ηλικία, όπως βεβαιώνει η σχετική σημείωση που υπάρχει πλάι στα ονόματά-τους (βλ. ό.π., σ. 288, στίχ. 24-27).

7. Βλ. ό.π., σ. 290, στίχ. 7-13.

8. Πρόκειται για τους *Zaccaria Valiano* (ό.π., σ. 282, στίχ. 1 και σ. 287, στίχ. 20) και *Dimo Valiano* (ό.π., σ. 287, στίχ. 16 και 21).

9. Σε πλαστογράφηση οφείλεται η αναγραφή των ονομάτων των *Zorzi Cheffalà* (ό.π., σ. 278, στίχ. 16, σ. 279, στίχ. 7 και σ. 280, στίχ. 32), *Stamatti Papateropulo* (ό.π., σ. 284, στίχ. 28), *Julio Musugli* (ό.π., σ. 280, στίχ. 13 και σ. 286, στίχ. 20) και *Anastassi Stravaletra* (ό.π., σ. 288, στίχ. 3), καθώς και οι περιττές επαναλήψεις των ονομάτων των *Stamati Livathinopulo* (ό.π., σ. 280, στίχ. 12 και πιθανότατα σ. 288, στίχ. 7) και *Marc' Antonio Colombin* (ό.π., σ. 283, στίχ. 13). Πλαστογράφηση είχε επιχειρηθεί και στην περίπτωση του *Gabriel Travlò* (ό.π., σ. 284, στίχ. 27). Ανάλογα φαινόμενα παρατηρούνται και σε άλλα σημεία των πρακτικών.

Όλα αυτά μαζί με τη φθορά του κώδικα και την αλλοίωση (ξεθώριασμα) του μελανιού απο τον χρόνο και την υγρασία κάνουν την ανάγνωση του χειρογράφου συχνά επίπονη και σε αρκετές περιπτώσεις προβληματική. Για την ανίχνευση της αρχικής γραφής και την αποκρυπτογράφηση του κειμένου στις περιπτώσεις αυτές χρησιμοποιήθηκε η ακτινοσκο-

πάρχει μία εμβόλιμη εγγραφή που ενδεχόμενα πρέπει να θεωρηθεί έγκυρη¹⁰. Έτσι ο κατάλογος του 1593 περιέλαβε στην πραγματικότητα 450 μέλη του Συμβουλίου¹¹. Αυτά τα 450 άτομα, που εκπροσωπούσαν την «άρχουσα τάξη» της κοινωνίας του νησιού στα τέλη του 16ου αιώνα, ανήκαν σε 106¹² μείζονες οικογένειες αποτελώντας μία ασήμαντη αριθμητική μειοψηφία απέναντι στον συνολικό πληθυσμό του νησιού.

Υπολογίζοντας με προσέγγιση την αριθμητική σχέση του ανδρικού πληθυσμού προς το σύνολο του γυναικείου και παιδικού πληθυσμού της Κεφαλονιάς την εποχή αυτή¹³ σε 1 : 2,3 συμπεραίνουμε ότι την τάξη των (αναγνωρισμένων) «ευγενών» του νησιού στα τέλη του 16ου αιώνα την αποτελούσαν συνολικά περίπου 1.485 άτομα. Ο αριθμός αυτός αντιστοιχεί μόλις στο 3,3% του συνολικού πληθυσμού της Κεφαλονιάς, που σύμφωνα με μία (πιθανότατα υπερβολική) εκτίμηση έφτανε το 1593 σε 45.000 κατοίκους¹⁴. Φυσικά η έλλειψη ακριβών απογραφικών στοιχείων δεν επιτρέπει τη συναγωγή ασφαλών συμπερασμάτων.

Η πλειονότητα των οικογενειών που μετείχαν στο Συμβούλιο είχαν ελληνική ή ελληνοαλβανική καταγωγή. Οι υπόλοιπες κατάγονταν από την Ιταλία ή από άλλες χώρες της δυτικής Ευρώπης. Η δυσκολία που υπάρχει για την ανίχνευση της καταγωγής ορισμένων οικογενειών αφαιρεί για την ώρα τη δυνατότητα να δοθούν συγκεκριμένα ποσοτικά στοιχεία. Οπωσδήποτε οι οικογένειες με ελληνική (ή ελληνοαλβανική) καταγωγή δεν φαίνεται να ξεπερνούσαν το 60%. Πολλές από τις οικογένειες αυτές μετανάστευσαν στην Κεφαλονιά μετά τη βενετική κατάκτηση. Οι επιδράσεις ανάμεσα στους Έλληνες και τους ξένους που είχαν εγκατασταθεί στο νησί ήταν αμοιβαίες, αλλά συχνά διαπιστώνεται ότι υπερίσχυε η επίδραση του ελληνικού στοιχείου. Αυτό το συμ-

πληση με υπεριώδεις ακτίνες, αλλά θετικότερα ήταν τα αποτελέσματα που έδωσε η φωτογράφιση του χειμένου.

10. Βλ. ό.π., σ. 281, στίχ. 29-30, *ser Francesco Lombardo*...

11. Ο αριθμός αυξάνεται κατά μία μονάδα, αν συνυπολογιστεί σ' αυτόν η εμβόλιμη εγγραφή *ser Francesco Lombardo*..., που αναφέρθηκε λίγο πρωτότερα, ενώ αντίθετα μπορεί να μειωθεί κατά μία μονάδα, σε περίπτωση που η εγγραφή του ονόματος *ser Luccà*... (ό.π., σ. 283, στίχ. 28) με το διαγραμμένο και μη ανιχνεύσιμο επώνυμο οφείλεται σε σφάλμα του γραφέα.

12. Βλ. πίν. Α'. Φυσικά υπάρχει η επιφύλαξη για την πιθανή μεταβολή του αριθμού σε 107 στην περίπτωση που το άγνωστο επώνυμο του *ser Luccà* που αναφέρεται στην προηγούμενη σημείωση δεν ανήκει σε μία από τις οικογένειες αυτές.

13. Ο υπολογισμός γίνεται με βάση τα στοιχεία της απογραφής Πέτρου Καστροφύλακα του έτους 1583, όπως παραδίδονται στους μαρκιανούς κώδικες ms. it., cl. VI, 156 (= 6005), φ. 197^r και ms. it., cl. VII, 1190 (= 8880), φ. 199^r.

14. Βλ. ΗΛΙΑ Α. ΤΣΙΤΣΕΛΗ, Κεφαλληνικά Σύμμικτα, τόμ. Β', εν Αθήναις, 1960, σ. 673.

πέραςμα βγαίνει απο την εξέταση των χριστιανικών ονομάτων των μελών των οικογενειών που μετέχουν στο Συμβούλιο, αλλά και απο την κακή χρήση της επίσημης ιταλικής γλώσσας στη σύνταξη των πρακτικών.

Με εξαίρεση όσους κατείχαν δημόσια λειτουργήματα (22 περιπτώσεις)¹⁵ ή είχαν κάποια στρατιωτική ιδιότητα (20 περιπτώσεις)¹⁶ δεν σημειώνεται, παρα μόνο σε μία ακόμη περίπτωση¹⁷, η ιδιότητα των μελών του Συμβουλίου. Όπως φαίνεται απο τον κατάλογο του 1583 στο Συμβούλιο δεν μετείχαν κληρικοί¹⁸. Αντίθετα απαντούν στον κατάλογο 28 περιπτώσεις μελών του Συμβουλίου που ήταν παιδιά ιερέων¹⁹ και μία περίπτωση μέλους που ήταν εγγονός ιερέα²⁰ (γιος ιερέα ήταν και ο ένας απο τους τέσσερις ανήλικους που διαγράφτηκαν)²¹.

Παρόλο που σύμφωνα με την απόφαση της 19 Μαρτίου όσοι δεν είχαν εγγραφεί στο «Βιβλίο Μελών» έχαναν την ιδιότητα του μέλους του Συμβουλίου²², στις συνεδριάσεις που ακολούθησαν εμφανίστηκαν νέα πρόσωπα. Έτσι στη συνεδρίαση και στην ψηφοφορία της 25 Μαρτίου πήραν μέρος 120 άτομα (εκτός απο τον Προβλεπτή και τον Γραμματέα της βενετικής διοίκησης) που ανήκαν σε 51 μείζονες οικογένειες. Απο αυτούς οι 22 εμφανίζονται για πρώτη φορά²³.

15. Βλ. ό.π., σ. 276, στίχ. 13 - σ. 277, στίχ. 4 και σ. 279, στίχ. 16. Τα πρόσωπα που ασκούσαν τα λειτουργήματα αυτά ανήκαν σε 15 οικογένειες: *Crassa* (4 πρόσωπα), *Cymara* (2), *Dalla Porta* (1), *De Nicolò* (1), *Dimissiano* (1), *Di Zentilini* (1), *Flocca* (1), *Garvilopullo* (1), *Guerrino* (2), *Metaxà* (2), *Miliaressi* (1), *Mingardo* (1), *Peccator* (1), *Travì* (2) και *Volterra* (1).

16. Βλ. ό.π., σ. 277, στίχ. 3, σ. 278, στίχ. 30, σ. 279, στίχ. 29, σ. 280, στίχ. 15-26 και 29, σ. 283, στίχ. 9, σ. 285, στίχ. 26, σ. 287, στίχ. 17 και σ. 288, στίχ. 19. Τα πρόσωπα αυτά προέρχονταν απο τις ακόλουθες 13 οικογένειες: *Barbati* (3), *Chelmi* (1), *Cladà* (1), *Combotecria* (4), *Dalla Porta* (1), *Da Napoli* (2), *Da Paris* (1), *Fucà* (1), *Lusi* (2), *Stoppa* (1), *Trech* (1) και *Vinari* (2). Επίσης υπάρχουν 11 περιπτώσεις παιδιών στρατιωτικών (ό.π., σ. 279, στίχ. 1, σ. 280, στίχ. 28 και 31-32, σ. 282, στίχ. 16-17, 24-27 και 32) που προέρχονται απο τις οικογένειες *Chelmi* (1), *Combotecria* (2), *Fucà* (6), *Lusi* (1) και *Vinari* (1).

17. Βλ. ό.π., σ. 283, στίχ. 10 (*ser Stamatti de Napoli sartor*).

18. Όπως είναι γνωστό το ίδιο συνέβαινε και στο Μεγάλο Συμβούλιο της Βενετίας.

19. Βλ. ό.π., σ. 279, στίχ. 31-32, σ. 281, στίχ. 34, σ. 282, στίχ. 1 και 31, σ. 283, στίχ. 11, σ. 285, στίχ. 5, 7, 16 και 24, σ. 286, στίχ. 5 και 13-14, σ. 287, στίχ. 20-23, σ. 288, στίχ. 1, 5 και 30, σ. 289, στίχ. 1-3, 11-14 και 30. Τα πρόσωπα αυτά ανήκαν στις παρακάτω 11 οικογένειες: *Antippa* (3), *Cambici* (1), *Cazzaiti* (1), *Corcumelli* (4), *De Montesanto* (5), *Fucà* (1), *Marchetto* (1), *Marcopulo* (2), *Rizzardopulo* (3), *Travì* (1), και *Valiano* (6).

20. Βλ. ό.π., σ. 282, στίχ. 5 (*ser Francesco Rizzardopulo...*).

21. Βλ. ό.π., σ. 288, στίχ. 24 (*ser Stati Metaxà...*).

22. Ό.π., σσ. 275-276.

23. Ό.π., σσ. 293-296, αριθ. XVIII, XXXI, XXXXIII, LXI, LXII, LXIV, LXVI, LXVII, LXXII, LXXV, LXXXI, LXXXIII, LXXXVIII, LXXXIX, LXXXXV, IC, C, CIV, CV, CVII, CVIII, CXIV. Τα αντίστοιχα πρόσωπα ανήκαν σε 9 γνωστές οικογένειες.

Επίσης στη συνεδρίαση της 7 Απριλίου μετείχαν 106 πρόσωπα (εκτός απο τον Προβλεπτή) που ανήκαν σε 37 μείζονες οικογένειες και απο αυτά τα 22 δεν περιλαμβάνονται στον κατάλογο των μελών του Συμβουλίου (οι 15 είναι ολότελα νέα πρόσωπα, ενώ οι υπόλοιποι 7 είχαν πάρει μέρος και στη συνεδρίαση της 25 Μαρτίου)²⁴.

Τα 180 μέλη του νέου Συμβουλίου εκλέχτηκαν σύμφωνα με τη διαδικασία: *Cambici* (1), *Cazzari* (1), *Chelmi* (1), *Cicilian* (1), *Magulà* (1), *Marcopullo* (2, ο ένας γιος ιερέα), *Metaxà* (1), *Travlo* (11) και *Valiano* (3, ο ένας γιος ιερέα). Επιφύλαξη πρέπει να διατυπωθεί για τους *Zorzi Metaxà quondam Franco* (αριθ. LXVII) και *Giacomo Travlo d'Andrea* (αριθ. CIV), που ενδέχεται να είναι οι ομώνυμοι δικαστές (*giudici*) που αναφέρονται στον κατάλογο των μελών του Συμβουλίου (ό.π., σ. 276, στίχ. 26-27). Ο αριθμός αυξάνεται κατα μία ή δύο μονάδες στην περίπτωση που ο *Nicolò Travlo* (αριθ. LXIX) δεν είναι ένας απο τους δύο ομώνυμους που αναφέρονται στον κατάλογο των μελών του Συμβουλίου (ό.π., σ. 277, στίχ. 1 και σ. 285, στίχ. 13), αλλά ο *Nicolò Travlo de Stamatì* που μετέχει και στη συνεδρίαση της 7 Απριλίου (ό.π., σ. 311, στίχ. 15), και αν ο *Nicolò de Montesanto* (αριθ. LXXXIV) είναι, όπως φαίνεται, άλλος απο τον συνώνυμό-του *Nicolò de Montesanto quondam Apostoli* που είναι γραμμένος στον κατάλογο των μελών του Συμβουλίου (ό.π., σ. 285, στίχ. 17. Πρβλ. και σ. 300, στίχ. 15 και σ. 301, στίχ. 4).

24. Ό.π., σσ. 309-312, αριθ. XVIII, XXV, XXXI, XXXIII, XXXIV, XXXV, XXXIX, XXXXV, LIV, LIX, LXI, LXII, LXIII, LXIV, LXV, LXXXIII, LXXXIV, LXXXV, LXXXVI, LXXXIX, LXXXIII, LXXXIV. Ο αριθμός πρέπει να μειωθεί κατα μία μονάδα στην περίπτωση που ο *Aurelio Rizzardopulo* (αριθ. LXIII) ταυτίζεται με τον *Relo Rizzardopulo* που αναφέρεται στον κατάλογο των μελών του Συμβουλίου (ό.π., σ. 286, στίχ. 13). Τα 15 νέα πρόσωπα προέρχονταν απο 9 οικογένειες: *Carandino* (2), *Fuccà* (2), *Marcopulo* (1), *Pelecudi* (1), *Rizzardopulo* (2), *Schiadà* (1), *Travlo* (4), *Valiano* (1), *Vasilopulo* (1). Αντίθετα οι υπόλοιποι επτά, που μετείχαν και στη συνεδρίαση της 25 Μαρτίου, προέρχονταν όλοι απο την οικογένεια *Travlo*. Για πρώτη φορά εμφανίζεται η οικογένεια *Vasilopulo*. Όσο για την οικογένεια *Pelecudi*, που δεν απαντά στον κατάλογο των μελών του Συμβουλίου ούτε στον πίνακα εκείνων που μετέχουν στη συνεδρίαση της 25 Μαρτίου, πρέπει να σημειωθεί ότι ο εκπρόσωπός-της *Andrea Pelecudi* μετείχε στη συνεδρίαση της 2 Απριλίου (ό.π., σσ. 301-303), οπότε και εκλέχτηκε μέλος του νέου Συμβουλίου των 180 απο το Φρούριο του Αγίου Γεωργίου και το Προάστειο (ό.π., σ. 302, στίχ. 27). Ανάλογες περιπτώσεις υπάρχουν κι άλλες. Ο αριθμός των προσώπων που μετείχαν στις συνεδριάσεις του Συμβουλίου της Κοινότητας δεν ήταν φυσικά πάντοτε σταθερός. Στη συνεδρίαση της 25 Μαρτίου 1593 ήταν αρχικά παρόντες 118 (ό.π., σ. 291, στίχ. 1-3), αλλά τελικά αυξήθηκαν σε 122 (ό.π., σ. 293, στίχ. 10 κ.π.). Στη συνεδρίαση της 1 Απριλίου ήταν παρόντες 176 (ό.π., σ. 300, στίχ. 1-3), στις 2 Απριλίου 181 (ό.π., σ. 301, στίχ. 21-23), στις 3 Απριλίου 176 (ό.π., σ. 303, στίχ. 10-12), στις 4 Απριλίου 148 (ό.π., σ. 305, στίχ. 1-3), στις 6 Απριλίου 169 (ό.π., σ. 307, στίχ. 5-7), στις 7 Απριλίου 108 (ό.π., σ. 309, στίχ. 10-12) — όμως στον κατάλογο που ακολουθεί (ό.π., σ. 309, στίχ. 25 - σ. 312, στίχ. 30) αναγράφονται 107 πρόσωπα — στις 8 Απριλίου 118 (ό.π., σ. 314, στίχ. 8-10), στις 16 Απριλίου 127 (ό.π., σ. 317, στίχ. 1-4), στις 18 Απριλίου 97 (ό.π., σ. 320, στίχ. 27-29) και τέλος στις 19 Απριλίου 116 (ό.π., σ. 321, στίχ. 29 - σ. 322, στίχ. 2). Βέβαια η έλλειψη ονομαστικών καταλόγων (εκτός απο τις δύο περιπτώσεις που αναφέρθηκαν παραπάνω) δεν επιτρέπει να εξακριβωθεί η ύπαρξη ανάμεσα στους παρόντες νέων προσώπων, που δεν περιλαμβάνονται στον (επίσημο) κατάλογο των μελών, πράγμα που έμμεσα και σε περιορισμένη

κασία που αποφασίστηκε στη συνεδρίαση της 25 Μαρτίου με βάση συγκεκριμένη αναλογία από επτά καθορισμένες περιοχές²⁵, που απαρτίζουν τρεις ιδιαίτερες περιφέρειες. Στην πρώτη περιφέρεια (Φρούριο και Προάστειο Αγίου Γεωργίου) αναλογούσαν 62 μέλη (34,4%), στη δεύτερη, που την αποτελούσαν πέντε γειτονικές με το Φρούριο περιοχές²⁶, αναλογούσαν 98 μέλη (54,4%), ενώ στην τρίτη περιφέρεια, που περιλάμβανε όλο το υπόλοιπο νησί, αναλογούσαν μόλις 20 μέλη (11,1%). Οι αριθμοί αυτοί, που φυσικά δεν έχουν καμιά αναλογική σχέση με τον πληθυσμό των αντίστοιχων περιοχών, παρουσιάζουν μία σχετική αναλογία με τον αριθμό των ευγενών που διαβιούσαν σ' αυτές. Συνολικά παρουσιάστηκαν 366 υποψήφιοι που ανήκαν σε 125 μείζονες τοπικές οικογένειες. Οι 180 που εκλέχτηκαν προέρχονταν από 56 οικογένειες²⁷. Από

φυσικά κλίμακα διαπιστώνεται από τους πίνακες των κατά περιοχές υποψηφίων μελών του νέου Συμβουλίου των 180. Έτσι δεν είναι δυνατό να βγουν ολοκληρωμένα συμπεράσματα για τον τελικό αριθμό όσων γενικά πήραν μέρος στις συνελεύσεις του Συμβουλίου της Κοινότητας το 1593.

25. Ό.π., σσ. 268-269 και 291-293.

26. Ι. Κεραμειές, ΙΙ. Τραυλιάτα, ΙΙΙ. Ταλαμιές, ΙV. Λακήθρες (στις ψηφοφορίες της 16 και 18 Απριλίου, ό.π., σ. 318 κ.π., αναφέρεται «Λακήθρες, Μεταξάτα και άλλοι τόποι» και στη συνεδρίαση της 19 Απριλίου, ό.π., σσ. 321-323, «Λακήθρες και Μεταξάτα») και V. Σπαρτιά και Πεσάδα.

27. Βλ. πίν. Β' και Γ'. Ο αριθμός μπορεί να αυξηθεί σε 64 αν υπολογιστούν ξεχωριστά οι ομώνυμες οικογένειες που είναι εγκαταστημένες σε διαφορετικές περιοχές ή αποτελούν κλάδο άλλης (*Fuccà, Marcopullo, Metaxà, Peccator, Rizzardopulo, Rossolimo-Lachanà, Serenò*. Βλ. ιδιαίτερα πίν. Β'). Ας σημειωθεί ότι πέντε από τις οικογένειες που μετέχουν στο νέο Συμβούλιο των 180 (*Carloiso, Luchisa, Masarachi, Megaduca, Peleaudi*) δεν εκπροσωπούνται στον κατάλογο των μελών του Συμβουλίου της Κοινότητας (βλ. πίν. Β'). Η εκπροσώπηση των οικογενειών στο νέο Συμβούλιο βρίσκεται γενικά σε χαμηλά αριθμητικά επίπεδα και κυμαίνεται από 1 μέχρι 4 πρόσωπα σε κάθε περίπτωση με εξαίρεση 8 οικογένειες (οι 3 από το Φρούριο και το Προάστειο) που ξεπερνούν αυτό το όριο. Αλλά ενώ στο Φρούριο και το Προάστειο, όπου φυσικά ήταν συγκεντρωμένος μεγαλύτερος αριθμός οικογενειών, η εκπροσώπηση στο νέο Συμβούλιο παρουσιάζει ευρύτερο φάσμα και είναι περισσότερο ισόρροπη, στις άλλες περιοχές, όπου ο αριθμός των οικογενειών είναι μικρός, το ποσοστό εκπροσώπησης των επικρατέστερων οικογενειών είναι εξαιρετικά ψηλό, όπως φαίνεται και στον πίνακα που ακολουθεί (πρβλ. και πίν. Γ').

Περιοχή	Σύνολο εκπροσώπων	Επικρατέστερη οικογένεια	Σύνολο εκλεγμένων	Ποσοστό %
Φρούριο-Προάστειο	62	Crassà	11	17,7
Κεραμειές	25	Valiano	9	36
Τραυλιάτα	20	Travì	17	85
Ταλαμιές	18	De Montesanto	15	83
Λακήθρες-Μεταξάτα	20	Fuccà	7	35
Σπαρτιά-Πεσάδα	15	Rizzardopulo	4	27
Παλική και λοιπή Κεφαλονιά	20	Tipaldo	11	55

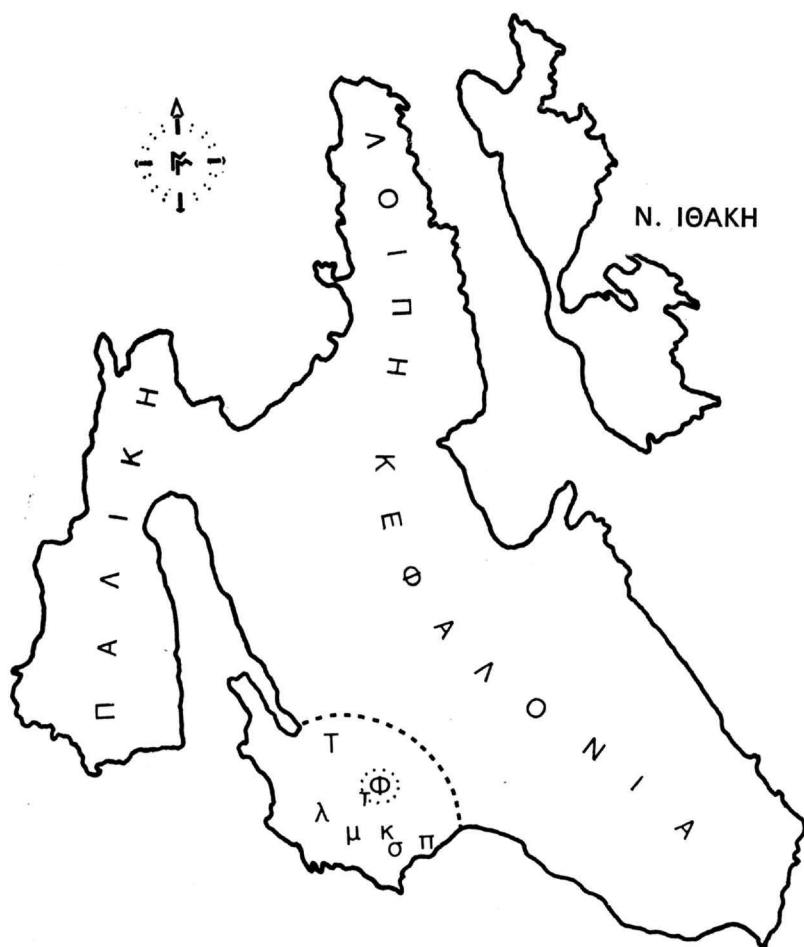
αυτές οι 40 παρουσίασαν περιπτώσεις μόνο επιτυχόντων. Αλλά αξίζει να παρατηρηθεί ότι 81 μέλη του νέου Συμβουλίου (45%) προέρχονταν από επτά μόνο οικογένειες, που αποδείχτηκαν οι ισχυρότερες στο νησί²⁸.

Απέναντι λοιπόν σ' ένα γεωργικό-κτηνοτροφικό πληθυσμό διάσπαρτο στο νησί υπάρχει μια μειονότητα προνομιούχων οικογενειών που αποτελεί την τάξη της γαιοκτητικής πλουτοκρατίας και διαθέτει στα μέλη-της το προνόμιο της συμμετοχής στη διοίκηση του τόπου. Η τάξη αυτή παρουσιάζει μια σχετική διάχυση σ' όλο το νησί, αλλά και μια συγκέντρωση στο νότιο τμήμα-του, όπου και η πρωτεύουσα του νησιού. Καταχρηστικά η τάξη αυτή χαρακτηρίζεται σαν τάξη ευγενών, αφού τα μέλη-της δεν διαθέτουν υποχρεωτικά τίτλους ευγένειας²⁹. Ανοιχτή για την είσοδο νέων στοιχείων δεν παύει να αποτελεί έκφραση των ολιγαρχικών αντιλήψεων της εποχής που φέρνουν τη σφραγίδα της βενετικής αριστοκρατικής νοοτροπίας. Οι κοινωνικές διεργασίες που συντελούσαν στη διαμόρφωση των συνθηκών για τη διεύρυνση της τάξης αυτής είναι δυνατό να διερευνηθούν μέσα από την ανάλυση των πρακτικών του Συμβουλίου της Κοινότητας. Η ανεύρεση τεσσάρων ακόμη κωδίκων (του 17ου και 18ου αι.) στο Ιστορικό Αρχείο της Κεφαλονιάς³⁰ ανοίγει νέο πεδίο έρευνας.

28. Πρόκειται για τις οικογένειες: *Valiano* (9 μέλη από Κεραμειές), *De Montesanto* (15 μέλη από Ταλαμίες), *Crassà* (11 μέλη από Φρούριο-Προάστειο), *Rizzardopulo* (4 μέλη από Σπαρτιά-Πεσάδα και 4 μέλη από Κεραμειές), *Tipaldo* (11 μέλη από Παλική), *Traold* (17 μέλη από Τραυλιάτα) και *Fuccà* (3 μέλη από Φρούριο-Προάστειο και 7 μέλη από Λακήθρες-Μεταξάτα).

29. Ας σημειωθεί ότι, παρόλο που στα πρακτικά του Συμβουλίου γίνεται λόγος για τάξη ευγενών (*la cittadinanza et nobiltà*, ό.π., σ. 291, στίχ. 20-21), στον κατάλογο των μελών του Συμβουλίου μόνο σε μία περίπτωση χρησιμοποιείται ρητά ο προσδιορισμός «ευγενής» και μάλιστα σε περίπτωση πατρώνυμου (*ser Mathio Salamon fu del nobilhomio ser Giacomo Antonio*, ό.π., σ. 277, στίχ. 32).

30. Βλ. Ν.Γ. ΜΟΣΧΟΝΑ, «Τοπικόν Ιστορικόν Αρχείον Κεφαλληνίας. Εργασίαι ταξινομήσεως και αρχειοθετήσεως (21 Ιουλίου έως 31 Αυγούστου 1970)», Σύμμεικτα 2 (1970), σσ. 459-501, συγκεκριμένα στη σ. 470 και ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, «Τοπικό Ιστορικό Αρχείο Κεφαλονιάς, Εργασίες ταξινομήσεως και αρχειοθετήσεως κατά τα έτη 1971-1976», Κεφαλληνιακά Χρονικά 2 (1977), σσ. 319-345, συγκεκριμένα στη σ. 325. Το 1979 στο ίδιο αρχείο ταυτίστηκαν από τον γράφοντα δύο μέρη ενός άλλου κώδικα που περιέχει τα Πρακτικά του Συμβουλίου της Κοινότητας της Κεφαλονιάς στα χρόνια 1646-1654 (βιβλίο αριθ. 5).

ΕΚΛΟΓΙΚΕΣ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ
ΚΕΦΑΛΟΝΙΑΣ
(1993)

Φ Φρουριο και Προαστειο
τ Τραυλιατα
μ Μεταξατα
σ Σπαρτια

Τ Ταλαμιες
λ Λακηθρες
κ Κεραμειες
π Πεσαδα

ΠΙΝΑΚΑΣ Α'

Μείζονες οικογένειες που μετέχουν στο Συμβούλιο της Κοινότητας (1593) με βάση τον επίσημο κατάλογο των μελών. Οι αριθμοί δηλώνουν το σύνολο των προσώπων. Με κυρτά αναγράφονται όσες εκπροσωπούνται στο Συμβούλιο των 180.

Abramo 1	<i>Cymara</i> / Cimara, Cimera, Cy- mera / 7
Aggiandriti 1	
Anino 4	<i>Dalla Porta</i> 4
<i>Antippa</i> 11	Da Modon 3
5 <i>As(s)ani</i> 1	35 Da Napoli 3
<i>Barbati</i> 3	<i>Dandolo</i> 2
Bianco 2	Da Paris 1
	<i>Della Bionda</i> / Dalla Bionda / 1
<i>Calanarcopulo</i> 2	<i>De Montesanto</i> 16
<i>Cambici</i> 9	40 De Nicolò 1
10 Cangadi 2	Diacrusi 3
<i>Capassà</i> 4	<i>Di Gratiosi</i> 1
<i>Carandinò</i> 3	Dimissiano 2
Cardachi 1	Di Sardi 2 ^a
Caruso 9	45 Di Zentilini 1
15 Castellan(o) 2	Englesi 1
<i>Cazzaiti</i> 4	
Cazzari 2	Fiscardi 1
<i>Chelmi</i> 3	Flatro 1
Cibo 3	<i>Flocca</i> 2
20 <i>Cladà</i> 1	50 <i>Fuc(c)à</i> 23
<i>Cloni</i> 1	
Cochini 1	<i>Gavran</i> 1
Coc(c)oli 8	Gavrilopullo 1
Coidà 3	Geracari 1
25 Colombin 3	Grippiotti 4
<i>Combotecria</i> 9	55 Guer(r)in(o) 2
<i>Comi</i> 1	
<i>Coraffà</i> 4	Janulato 1
<i>Corcumel(l)i</i> 8	
30 <i>Crassà</i> / Da Crassà / 17	Lefcochilo 2
<i>Cuppa</i> 3	<i>Lion</i> 1

Livathinopulo 1	<i>Roccoler</i> 1
60 Lombardo 1 ^β	85 <i>Rossolimo</i> / <i>Rossolimo La-</i>
<i>Lusi</i> 4	<i>chanà</i> / 4
Magulà 6	<i>Salamon</i> / <i>Solomon</i> / 9
<i>Maltese</i> 1	<i>Schiadà</i> 1
<i>Manessi</i> 2	<i>Sdrigna</i> 2
65 Marchetto 4	<i>Servò</i> 11
<i>Marcopul(l)o</i> 8	90 <i>Sicilian(o)</i> / <i>Cicilian</i> / 2
<i>Mavrichi</i> 2	<i>Stoppa</i> 1
<i>Melissinò</i> 1	<i>Strambali</i> 1
<i>Metaxà</i> 12 ^γ	<i>Suli</i> 1
70 Michalitiano 2	<i>Suriano</i> 1
<i>Mi(g)liaressi</i> 4	
<i>Milonà</i> 2	95 <i>Tipaldo</i> 30
<i>Mingardo</i> 4	<i>Travò</i> 18 ^δ
<i>Moro</i> 1	<i>Trech(i)</i> 1
75 Negro 1	<i>Valiano</i> 8 ^ε
<i>Palazzuol(o)</i> 3	<i>Valier</i> 1
<i>Panà</i> 17	100 <i>Valsamachi</i> 4
<i>Pandogalo</i> 6	<i>Vergotin</i> 2
<i>Pec(c)ator</i> / <i>Peccator Visconte</i> / 7	<i>Vilaraut</i> 1
80 <i>Perlengin</i> 4	<i>Vinari</i> 4
<i>Policalà</i> 8	<i>Visentin</i> / <i>Di Visentini</i> / 3
<i>Rafti</i> 1	105 <i>Volterra</i> 7
<i>Rizzardopul(l)o</i> 20	<i>Zombo</i> 1

α. Στον κατάλογο των μελών του Συμβουλίου, ό.π., σ. 278, στίχ. 16, κάτω απο το πρόσθετο *Cheffalà* πρέπει αρχικά να υπήρχε το επώνυμο *Di Sardi*.

β. Πρόκειται για εμβόλιμη εγγραφή (ό.π., σ. 281, στίχ. 29-30. Πρβλ. και παραπάνω, σ. 302 και σημ. 10).

γ. Στον κατάλογο των μελών του Συμβουλίου σημειώνονται τέσσερα ακόμη πρόσωπα, που διαγράφηκαν επειδή ήταν ανήλικα (βλ. παραπάνω, σ. 302 και σημ. 6).

δ. Στον κατάλογο των μελών του Συμβουλίου, ό.π., σ. 284, στίχ. 27-28, το επώνυμο *Travò* πρέπει να αποδοθεί και στα δύο πρόσωπα (*Gabriel* και *Stamatti*).

ε. Δύο απο τα πρόσωπα αυτά έχουν εγγραφεί στον κατάλογο των μελών του Συμβουλίου απο δύο φορές το καθένα. Βλ. παραπάνω, σ. 302, σημ. 8.

ΠΙΝΑΚΑΣ Β'

Μείζονες οικογένειες που μετέχουν στο νέο Συμβούλιο των 180. Με αστερίσκο σημειώνονται όσες δεν απαντούν στον κατάλογο των μελών του Συμβουλίου. Σε παρένθεση αναφέρεται η περιοχή που εκπροσωπούν. Ο αριθμός δηλώνει το σύνολο των προσώπων.

Antippa (Παλική και λοιπή Κεφαλονιά) 3

Assani (Φρούριο-Προάστειο) 1

Barbati (Λακήθρες-Μεταξάτα) 3

Calanarcopulo (Σπαρτιά-Πεσάδα) 1

5 Cambici (Κεραμειές) 3

Capassà (Κεραμειές) 1

Carandinò (Λακήθρες-Μεταξάτα) 3

Carloiso* (Φρούριο-Προάστειο) 1

Cazzaiti (Φρούριο-Προάστειο) 1

10 Chelmi Σπαρτιά-Πεσάδα) 2

Cladà (Φρούριο-Προάστειο) 1

Cloni (Φρούριο-Προάστειο) 1

Combotecria (Λακήθρες-Μεταξάτα) 3

Comi (Φρούριο-Προάστειο) 1

15 Coraffà (Φρούριο-Προάστειο) 1

Corcumelli (Λακήθρες-Μεταξάτα) 2

Crassà (Φρούριο-Προάστειο) 11

Cuppa (Σπαρτιά-Πεσάδα) 2

Cymara (Φρούριο-Προάστειο) 5

20 Dalla Porta (Φρούριο-Προάστειο) 3

Dandolo (Φρούριο-Προάστειο) 1

Della Bionda (Φρούριο-Προάστειο) 1

De Montesanto (Ταλαμίες) 15

Di Gratosi (Φρούριο-Προάστειο) 1

25 Flocca (Φρούριο-Προάστειο) 1

Fuccà (Φρούριο-Προάστειο) 3

(Λακήθρες-Μεταξάτα) 7

Gavran (Φρούριο-Προάστειο) 1

- Lion (Φρούριο-Προάστειο) 1
 Luchisa* (Φρούριο-Προάστειο) 1
 30 Lusi (Παλική και λοιπή Κεφαλονιά) 1

 Maltese (Τραυλιάτα) 1
 Manessi (Φρούριο-Προάστειο) 2
 Marcopullo (Ταλαμίες) 3
 (Κεραμειές) 4
 Masarachi* (Τραυλιάτα) 2
 35 Mavrichi (Λακήθρες-Μεταξάτα) 1
 Megaduca* (Φρούριο-Προάστειο) 1
 Metaxà (Κεραμειές) 4
 (Φρούριο-Προάστειο) 1
 (Λακήθρες-Μεταξάτα) 1
 Migliaressi (Φρούριο-Προάστειο) 1
 Mingardo (Φρούριο-Προάστειο) 3

 40 Palazzuolo (Φρούριο-Προάστειο) 2
 Panà (Σπαρτιά-Πεσάδα) 3
 Peccator (Παλική και λοιπή Κεφαλονιά) 1
 (Φρούριο-Προάστειο) 4
 Pelecudi* (Φρούριο-Προάστειο) 1
 Policalà (Παλική και λοιπή Κεφαλονιά) 1

 45 Rafti (Φρούριο-Προάστειο) 1
 Rizzardopullo (Σπαρτιά-Πεσάδα) 4
 (Κεραμειές) 4
 Roccoler (Φρούριο-Προάστειο) 1
 Rossolimo, Rossolimo-Lachanà (Σπαρτιά-Πεσάδα) 2

 Salamon (Φρούριο-Προάστειο) 1
 50 Servò (Παλική και λοιπή Κεφαλονιά) 3
 (Φρούριο-Προάστειο) 1

 Tipaldo (Παλική και λοιπή Κεφαλονιά) 11
 Travlò (Τραυλιάτα) 17
 Valiano (Κεραμειές) 9
 Valier (Φρούριο-Προάστειο) 1
 55 Valsamachi (Σπαρτιά-Πεσάδα) 1
 Volterra (Φρούριο-Προάστειο) 6

ΠΙΝΑΚΑΣ Γ'

Σύνθεση του Συμβουλίου των 180 κατά περιοχές. Οικογένειες και αριθμός προσώπων που εκλέχτηκαν (1593).

Φρούριο-Προάστειο 62

Assani 1
Carloiso 1
Cazzaiti 1
Cladà 1
Cloni 1
Comi 1
Coraffà 1
Crassà 11
Cymara 5
Dalla Porta 3
Dandolo 1
Della Bionda 1
Di Gratiosi 1
Flocca 1
Fuccà 3
Gavran 1
Lion 1
Luchisa 1
Manessi 2
Megadura 1
Metaxà 1
Migliaressi 1
Mingardo 3
Palazzuolo 2
Peccator 4
Pelecudi 1
Rafti 1
Roccoler 1
Salamon 1
Servò 1
Valier 1
Volterra 6

Κεραμειές 25

Cambici 3
Capassà 1
Marcopullo 4
Metaxà 4
Rizzardopullo 4
Valiano 9

Τραυλιάτα 20

Maltese 1
Masarachi 2
Travlò 17

Ταλαμιές 18

De Montesanto 15
Marcopullo 3

Λακκήθρες-Μεταξάτα 20

Barbati 3
Carandinò 3
Comboteera 3
Corcumelli 2
Fuccà 7
Mavrichi 1
Metaxà 1

Σπαρτιά-Πεσάδα 15

Calanarcopulo 1
Chelmi 2

Cuppa 2
 Panà 3
 Rizzardopullo 4
 Rossolimo, Rossolimo - Lachanà 2
 Valsamachi 1

Παλική και λοιπή Κεφαλονιά 20

Antippa 3
 Lusi 1
 Peccator 1
 Policalà 1
 Servò 3
 Tipaldo 11

*Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών
 Κέντρο Βυζαντινών Ερευνών*

Ν. Γ. ΜΟΣΧΟΝΑΣ

N. O i k o n o m i d è s, *Les deux conquêtes de la Chalcidique par les Serbes*, pp. 294-299.

La Chalcidique, occupée pour une première fois par les Serbes en 1345/6, fut reprise par les empereurs Byzantins en 1350 et resta sous leur contrôle jusqu'à la fin de 1355/début 1356. Pendant cette période, l'administration impériale de Thessalonique fonctionnait régulièrement dans la péninsule; et l'office du prôtos de l'Athos était exercé par des moines Grecs. Mais une nouvelle guerre, qui éclata aux derniers mois de 1355, permit aux Serbes de s'y réinstaller en force et d'y rester jusqu'en 1371.

N. G. M o s c h o n a s, *Il Consiglio della Comunità di Cefalonia (1593); un'analisi quantitativa*, pp. 300-314.

L'anno 1506 il senato veneziano acconsentì dietro richiesta degli abitanti di Cefalonia all'istituzione di un *Consiglio dei primarii de l'isola* chiamato «Consiglio della Comunità» e composto di un gran numero di esponenti di famiglie nobili. A causa del cattivo funzionamento dell'istituzione durante il XVI° secolo si decise nel 1593 di compilare un elenco ufficiale (*numerario*) dei membri del consiglio e di limitarne il numero e nello stesso tempo di formare un nuovo consiglio composto di 180 membri eletti tra i partecipanti al Consiglio della Comunità. L'elenco dei membri del Consiglio della Comunità dell'anno 1593, definito più tardi come «Libro d'oro», è contenuto negli «Atti del Consiglio della Comunità di Cefalonia (Libro I, 19 marzo-19 aprile 1593)» conservati nell'Archivio Storico di Cefalonia, la cui edizione critica è stata curata dallo scrittore del presente articolo. L'analisi quantitativa dei dati forniti da questo elenco, come pure dagli atti delle elezioni per la formazione del nuovo consiglio dei 180, offre la possibilità di esaminare la composizione dal punto di vista qualitativo del corpo stesso e conseguentemente della classe dominante che, composta di esponenti della plutocrazia terriera, corrisponde ad una piccola minoranza rispetto alla popolazione dell'isola.